

осмисленню. Іншим шляхом є укрупнення навчальних дисциплін та посилення міждисциплінарних зв'язків між предметами [2, с. 19]. Саме тому міждисциплінарні навчальні курси або інтегровані програми відповідають цим потребам.

Підсумовуючи вищевикладене, потрібно сказати, що вибір кожного з названих типів програм залежить від специфіки галузі або спеціалізації вищої школи. У вітчизняній педагогіці й освіті є достатньо надбань щодо створення колегіальних стосунків між викладачами та студентами, особливо у контексті освітньої політики студентоцентризму. Проте, на нашу думку, необхідно звернути особливу увагу на підвищення рівня організації навчального процесу, зокрема у магістратурі.

Література

1. Десятов Т. М. Сучасне наукове бачення неперервної професійної освіти: стратегія розвитку у масштабах геополітичних регіонів / Т. М. Десятов // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2002. – №2. – С. 9 – 23.
2. Кузьмінський А. І. Європейська кредитно-трансферна система і міжнародна мобільність студентів. / А. І. Кузьмінський. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 24 с.
3. Conrad C. A Silent Success. Master's Education in the United States / Conrad C., Haworth J., Millar S. – Baltimore and London : the Johns Hopkins University Press, 1993. – 342 p.
4. Elen J. Bologna in European Research-Intensive Universities Implications for Bachelor and Master Programs / J. Elen, A. Verburgh. – Anwerp-Apeldoorn: Garant, 2008. – 150 p.
5. Glazer J. The Master's Degree: Tradition, Diversity, Innovation / Judith Glazer. – ASHE-ERIC Higher Education Report #6. Washington, D.C.: Association for the Study of Higher Education, 1986. – 129 p.
6. Guthrie J. Encyclopedia of Education / James Guthrie. – USA: Macmillan Reference Library, 2003. – 3357 p.
7. Master's degrees conferred by degree-granting institutions, by race/ethnicity and sex of student: Selected years, 1976-77 through 2006-07 / Digest of Education Statistics. – Режим доступу: http://nces.ed.gov/programs/digest/d08/tables/dt08_287.asp
8. Schrage M. Tangled Web(s): the Rise of the Absent-Networked Professor and the „Translucent University” / Michael Schrage // Postbaccalaureate Futures: new markets, resources, and credentials ; ed. by K. Kohl and J. LaPidus. – American Council on Education: Oryx Press, 2000. – P. 75 – 81.

Надійшла до редколегії 26.09.2009

УДК 371.132

Кардаш І. М.

КУЛЬТУРА ТА ЕСТЕТИКА МОВЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті аналізуються погляди науковців з проблеми естетики мовлення, розглядається значення естетичної сутності мови для формування художніх здібностей майбутніх педагогів; пропонуються шляхи підвищення формування естетичної культури студентів засобами рідної мови. Ключові слова: культура, естетика мовлення, здібності, художній образ.

Кардаш И. М. Культура и эстетика речи как средство формирования профессиональных качеств будущих педагогов. В статье анализируются взгляды ученых по проблеме эстетики речи, рассматривается значение эстетической сущности речи для формирования художественных способностей будущих педагогов; предлагаются пути повышения формирования эстетической культуры студентов с помощью родного языка. Ключевые слова: культура, эстетика речи, способности, художественный образ.

Kardash I. M. Culture and aesthetics of speech as tool of forming of professional qualities of future teachers. In the article the looks of research workers are analyzed on issue of broadcasting aesthetics, the value of aesthetically beautiful essence of language is examined for forming of artistic capabilities of future teachers; the ways of increase of forming of aesthetically beautiful culture of students are offered by facilities of the mother tongue. Key words: culture, aesthetics, artistic capabilities.

Професійно-педагогічні якості майбутнього педагога не можна сформувати у відриві від виховання естетичної спрямованості його особистості. Недоліки естетичного виховання

студентів негативно відбиваються на їхньому духовному розвитку, призводять до прояву однобокості в розумінні мистецтва, природи. На нашу думку, рідна мова є найважливішим засобом формування естетичної культури студентів. мова виконує низку функцій, які є життєво важливими для суспільства, окремих соціальних груп, для кожної людини-мовця. Одна з них – естетична. Вона виступає знаряддям і матеріалом створення культурних цінностей. Ця функція пов'язана з художнім словом, художньою літературою, фольклором, мистецтвом. Її ще називають функцією образотворення. Через художні образи (текст, картини) митець спілкується з читачем, слухачем, глядачем. Образність, поетичність мовлення є ознаками його досконалості, культури.

Метою означеної статті є аналіз поглядів науковців на проблему естетичного у мові, визначення місця рідної мови в естетичному вихованні майбутніх педагогів, шляхів формування естетичної культури студентів засобами рідної мови.

Проблема виховання почуття прекрасного не є новою. Широке розуміння естетичного виховання в педагогіці та лінгводидактиці має давню традицію. Адже повноцінна естетична здатність взагалі неможлива поза морально-етичними й інтелектуальними сторонами людської сутності. Дослідження цієї проблеми ґрунтується на фундаментальних працях філософів (Аристотель, Г. Гегель, Г. Сковорода, П. Юркевич та ін.). Привертають увагу роботи відомих психологів з питань розвитку естетичного сприймання, єдності емоційного і раціонального, емоційної регуляції мовлення (Л. Виготський, О. Запорожець, В. Роменець, С. Рубінштейн та ін.). Проблему естетичної сутності мови розробляли вітчизняні вчені І. Огієнко, С. Смерчинський, І. Чередниченко, російські мовознавці В. Виноградов, І. Гальперін, Л. Щерба, Г. Шпет та зарубіжні лінгвісти В. Гумбольдт, Ш. Баллі. Теорію і практику естетичного виховання в процесі навчання мови розробляють О. Біляєв, А. Богуш, Т. Донченко, О. Крутоголова, О. Кучерук та ін.

Українська мова як предмет вивчення об'єктивно володіє ознаками прекрасного, здатними викликати естетичні відчуття у зв'язку з усвідомленням мовної і мовленнєвої гармонії такими якостями літературної мови, як багатство засобів вираження, мелодійність, ритмічна організація, експресивність мовних одиниць, доречність уживання мовних засобів у різних стилях мовлення. Отже, естетика мовлення, на думку О. Крутоголової, складається з таких елементів: усвідомлення мовного багатства, естетичне відношення до мови і мовлення, відчуття норми та антинорми, виразності, доречності вживання [3, с. 74]. Естетичне виховання засобами мови, на думку О. Кучерук, – це виховання на почуттях, емоціях, це асоціативне виховання на відповідному дидактичному мовному матеріалі. Дослідниця вважає, що на уроках слід розкривати дидактичні можливості насамперед художнього тексту, бо саме він – найглибше природне джерело формування культури мовлення дітей [4, с. 8]. Ця думка пронизує методичні погляди І. Огієнка, О. Потебні, І. Франка та ін.

Отже, дослідження в естетичному аспекті зумовлюється, на наш погляд, актуалізацією його практичної сторони: створення чіткої, злагодженої системи естетичного виховання в загальноосвітніх закладах неможливе без глибокого розуміння закономірностей естетичного впливу мови у процесах безпосереднього мовленнєвого спілкування студентів у вищому навчальному закладі.

Динаміка розвитку суспільних процесів спричинює постійну мовленнєву адаптацію кожного. Адже успіх у сфері громадського, духовного і зрештою повсякденного життя значною мірою залежить від того, наскільки адекватно ми сприймаємо людей, як звертаємось до партнера, наскільки вміло починаємо розмову, як говоримо один з одним, чи знаходимо відповідно тон і стиль спілкування, чи чуємо співрозмовника, чи намагаємось зрозуміти його, як ураховуємо взаємні побажання, інтереси, настрої, які добираємо слова, щоб підтримати, переконати, застерегти, поспівчувати, виявити просту людську увагу. Без цієї здатності, цих умінь, без знання загальноприйнятих норм мовленнєвої поведінки, що лежать в основі загальної культури, неможливо досягти взаєморозуміння, налагодити співробітництво. Бездуховність, відсутність культури загальної і, зокрема, комунікативної звужує можливості успішної реалізації особистістю власних життєвих планів і намірів, оскільки спричиняє виникнення

численних конфліктів, взаємного непорозуміння, неприязні, відчуження. Тому головними завданнями мовної освіти сьогодення повинні стати виховання культури, формування інтелекту, а також розвиток повноцінних мовленнєвих здібностей дитини у процесі розв'язування нею життєвих проблем, формування вмінь розв'язувати їх засобами мови.

Однією з основних ознак культури мовлення дослідники вважають естетичність. Естетичність мовлення – це естетична привабливість мовлення, вдале використання естетичних потенцій мови (тон, темп, звучність); наявність образних виразів, приказок, доречних фразеологічних зворотів, цитат; поєднання вербальних та невербальних (жести, міміка, рухи, поза) засобів спілкування [2, с. 36].

Проблему естетичного у мові на різних її рівнях розглядали багато вчених (Ш. Баллі, В. Виноградов, Н. Миропольська, О. Новиков та ін.). Н. Миропольська розглядає образність слова як важливий стимул естетичного розвитку особистості. Це дало науковцю вагомі підстави, щоб сформулювати критерії естетичного ставлення до мови: 1) мовна грамотність; 2) естетичне чуття мови (розуміння мистецтва слова, його образності та вміння ним творчо послуговуватись); 3) натхнення, що мобілізує інтелектуальні й емоційні можливості; 4) асоціативність естетичного сприймання, яка сприяє поглибленню розуміння образності слова; 5) творча уява; 6) розвиненість форм естетичної свідомості: ідеалу, смаку, потреб, оцінки тощо, яка проявляється у здатності точно та образно висловлюватись; 7) вияв індивідуальності, який пов'язується зі становленням особистості [6, с. 124].

Вагомим внеском у реалізацію завдань мовної освіти можуть стати естетичні погляди О. Потебні, які сконцентровані головним чином навколо розробки питань лінгвістики, етнографії і літературознавства. В його працях „О некоторых символах в славянской народной поэзии” (1860), „Мысль и язык” (1862), „Объяснение малорусских и сродных песен” (1883), а також у виданих вже після його смерті „Из лекций по теории словесности” (1894) та „Из записок по теории словесности” (1905), в чотирьох томах записок з російської граматики розсіяні самотні і надзвичайно глибокі філософські, естетичні і психологічні ідеї про пізнавальну функцію мистецтва, структуру художнього образу, про зміст і форму, про окремі категорії естетики, з проблем психології творчості і інші важливі проблеми естетичного засвоєння дійсності.

Визначаючи проблему естетичного значення слова, М. Бахтін писав: „Велика робота художника над словом має кінцевою метою його подолання, бо естетичний об'єкт виростає на межах слів, межах мови... художник неначе перемагає мову її ж власною мовною зброєю, примушує мову, вдосконалюючи її лінгвістично, перевершити саму себе” [1, с. 280]. Саме тут і встановлюється, конкретизується загальне положення О. Потебні. Мова йде про те, що художній образ, будучи образом словесним, у той самий час відмінний від явища суто мовного, де головне – безпосереднє значення висловлювання. М. Бахтін говорить, що це подолання матеріалу (в даному випадку – мови в її лінгвістичному смислі) „є формальне визначення відношення до матеріалу не тільки в поезії, але й у всіх мистецтвах” [1, с. 280]. Це і є основа теорії О. Потебні, оскільки вчений зазначав, що місткість художнього мовлення, саме тому, що долається суто понятійний характер мовного висловлювання, є її головна відмінність та особливість. Висновки О. Потебні мають загальний характер. Вони стосуються загальних проблем художнього образу як словесного мистецтва, і як загальні, ці висновки мають позитивне значення.

В естетичному вихованні дітей, формуванні естетичного ставлення до довкілля традиційно значну роль відводять мистецтву. Серед головніших виховних і розвивальних завдань науковці називають залучення дитини до естетичної діяльності, розвиток художніх здібностей, навчання способів особистісного втілення естетичних уявлень у творчу діяльність, що передбачає знання мови різних видів мистецтва і жанрів естетичної творчості.

Вихідним положенням естетики О. Потебні є погляд на мистецтво як на форму пізнання і виховання людини: „Всякий поетичний твір є не виключно, а головним чином акт пізнання, причому акт, що передує пізнанню прозаїчному, науковому... Якщо дивитись на поезію насамперед і головним чином як на спосіб мислення і пізнання, то також треба дивитись і на

прозу” [7, с. 149]. При цьому вчений підкреслює, що мистецтво, як одна з форм пізнання, виступає необхідною складовою частиною теоретичної діяльності людини, спрямованої на вивчення природи, суспільства, що передбачає в кінцевому результаті їх зміну [7, с. 154]. Відображаючи істотні, типові сторони дійсності і людської діяльності, мистецтво пояснює їх, показує такими, якими вони повинні бути в інтересах людських. „Поезія не тільки вивчає, але й повчає, і майстри поезії є в той самий час і вчителями життя” – ось одне з важливих положень О. Потебні, яке він поклав в основу літературної критики. Художні твори відіграють важливу суспільну роль, вони мають вплив або хороший, рятівний, або шкідливий, згубний. Вчений підкреслює необхідність при аналізі художніх творів враховувати вплив мистецтва на читача, використовувати його в потрібному напрямку. „Щаслива література, котра володіє образами, що спроможні давати... напрями героїзму отроцтву і юності. Щасливі покоління, які такими враженнями молодості оберігаються від нудьги життя. Поезія здатна формувати, давати форму мріям юності” [7, с. 352], – зазначав учений. Це психологічне твердження актуальне і для нашого часу.

Цінними є думки О. О. Потебні і щодо естетичного виховання дітей. Він відзначав, що музична освіта, побудована на народній основі, сприяє зміцненню загального духовного здоров'я людини. Аналіз культурного життя народу викликав у вченого думки про важливість музичної освіти в народному дусі, про тісний зв'язок між мовою, сферою музики і всіма іншими явищами суспільного життя. „Неправильний музичний розвиток, або повний брак музики в житті індивіда чи частини народу, бо цілий народ без музики немислимий, – це недуга свідомості, яка обов'язково проявиться багато в чому іншому” [7, с. 19], – зауважував О. Потебня. Погляд на мистецтво як на форму пізнання і виховання людини проявляється в усій науковій і педагогічній спадщині О. Потебні. Всякий поетичний твір є не виключно, а головним чином актом пізнання, причому актом, що передує пізнанню прозаїчному. При цьому мистецтво, як одна з форм пізнання, є необхідною складовою частиною теоретико-практичної діяльності людини, спрямованої на вивчення природи, суспільства і у кінцевому результаті на їх зміну. Відображаючи істотні, типові сторони дійсності і людської діяльності, мистецтво пояснює їх, показує, якими вони повинні бути, щоб задовольняти інтереси і потреби суспільства. Поезія не тільки вивчає, а й повчає, і майстри поезії є одночасно і вчителями життя. Художні твори відіграють важливу роль, вони мають вплив або хороший, рятівний, або шкідливий, згубний.

Отже, естетичні погляди О. Потебні, безумовно, будуть корисними у реалізації теоретичних положень лінгводидактики, оскільки сучасні наукові дослідження в гуманітарній сфері орієнтовані на поглиблення інтеграції мовознавчих аспектів із філософією, психологією, соціологією, соціальною історією, культурологією, на виявлення й розкриття механізмів, умов та процесів діяльності мови у зв'язку з мисленням і реальністю, розглядають мову як унікальну людську здатність, засіб спілкування та відображення світу. Саме про це йдеться у працях вченого.

У „Концепції шкільної мовної освіти національних спільнот в Україні” наголошується на тому, що „успішна самореалізація особистості визначається загальною культурою, мірою її духовності, обізнаністю з історичною і культурною спадщиною своєї національної спільноти, українського народу у світовому контексті” [2, с. 12]. І саме мова, на думку О. Потебні, є знаряддям національної свідомості й елементарної думки і як знаряддя зумовлює способи розумової роботи, а також, до певної міри, її досконалість. Здебільшого ми лише припускаємо залежність розумової продуктивності від мови, але не можемо її “піймати”.

Академік Л. Мацько наголошує на тому, що „особистість молодої людини формується переважно на мові, на її арсеналі та її засобами і розкривається як освічена виразна індивідуальність” [5]. Це твердження переформується з думкою О. О. Потебні, який зазначав: „Мовна індивідуальність виділяє людину як особистість і чим яскравіша ця особистість, тим повніше вона відображає мовні якості суспільства” [7, с. 29].

На жаль, іноді студенти вищих навчальних закладів не володіють мовленнєвою культурою. Особливо це помітно в умовах двомовності (російсько-української). Українське

мовлення вихователів збідніле, в мовленні багато русизмів, кальок. Причинами низької мовленнєвої культури сьогодні можна вважати такі: небажання читати художню літературу українською мовою; відсутність навичок користуватися словниками та додатковою літературою; байдужість до вивчення мови, а звідси не усвідомлення схожого й відмінного в двох споріднених мовах, що призводить до вживання мовних кальок та російських слів; наслідування модних слів-штампів, вживання діалектизмів та жаргонізмів.

Оскільки педагогу належить важлива роль в естетичному вихованні та вихованні культури мовлення дітей, то студентам – майбутнім педагогам – необхідно ставитись до культури мовлення не тільки як до професійного обов'язку, а й як до соціального явища.

Для підвищення формування естетичної культури засобами рідної мови вважаємо за необхідне дотримуватися таких вимог: ставитися з повагою до національної мови українського народу, шанувати людей та своїх вихованців, бути уважним до кожного слова; виробити навичку читати твори українською мовою, прислухатися до мовлення інших людей; тренувати пам'ять, запам'ятовуючи образні вирази, тропи, прислів'я, приказки та влучно їх використовувати; добре володіти нормами літературної мови, для чого виробити звичку користуватися словниками; не вживати слів-паразитів, кальок, слів-штампів та своєчасно виправляти їх у мовленні інших людей і, особливо, своїх вихованців; виробити свій мовний стиль, що визначається правильною вимовою і бездоганним володінням позамовними засобами.

Звідси робимо висновок, що погане, засмічене мовлення – це показник невихованості людини, збитки навчально-вихованого процесу як у школі, так і у вищому навчальному закладі. Отже, саме мові належить провідна роль у формуванні естетичної культури студентів – майбутніх педагогів.

Література

1. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Исслед. разных лет: лит. обзор / М. М. Бахтин. – М.: Худож. лит., 1975. – 504 с.
2. Богущ А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика / А. М. Богущ. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 228 с.
3. Крутоголова О. В. Естетичне виховання учнів у процесі вивчення української мови в школі (5-7 кл.): Дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02 „Теорія та методика навчання (українська мова)” / О. В. Крутоголова. – К., 1994. – 195 с.
4. Кучерук О. А. Естетичне виховання на уроках української мови в школі (8-9 кл.): Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02 „Теорія та методика навчання (українська мова)” / О. А. Кучерук. – К., 2000. – 19 с.
5. Мацько Л. Стратегія мовної освіти в Україні / Л. Мацько // Педагогічна газета, 2004. – №5(118). – С. 3.
6. Миропольская Н. Е. Вслушиваясь в слово: пособие [для уч.] / Н. Е. Миропольская. – К.: Рад. шк., 1989. – 195 с.
7. Потебня А. А. Теоретическая поэтика / А. А. Потебня; [Сост., авт. вступ. ст. и коммент. А. Б. Муратов]. – М.: Высшая школа. – 1990. – 344 с. (Класика літературної науки).

Надійшла до редколегії 29.09.2009

УДК:378.937+378.126+370.179.2

Коваленко Л. Г.

ПРО ОДИН ІЗ ПІДХОДІВ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

В статті висвітлено деякі шляхи підвищення якості підготовки вчителів технологій на основному етапі їх професійного становлення. Ключові слова: учителі технологій, технологічна підготовка, проектна діяльність, тестування.

Коваленко Л. Г. Об одном из подходов к оптимизации процесса подготовки учителей технологий.
В статье отображены некоторые аспекты проблемы повышения качества подготовки учителей технологий на основном этапе их профессионального становления. Ключевые слова: преподаватели технологий, технологическая подготовка, проектная деятельность, тестирование.